

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania J. W.

przeciwko Dyrektorowi Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych i Administracji w Warszawie

o wysokość emerytury policyjnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 9 stycznia 2025 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

z dnia 10 listopada 2022 r., sygn. akt III AUa 208/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Halina Kiriło Krzysztof Staryk Romualda Spyt

UZASADNIENIE

W wyroku z dnia 10 listopada 2022 r., sygn. akt III AUa 208/22, Sąd Apelacyjny w Szczecinie – w sprawie z odwołania J. W. przeciwko Dyrektorowi Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie (dalej jako: „Dyrektor ZER” lub „organ rentowy”) – zmienił zaskarżony apelacją organu rentowego wyrok Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie z dnia 24 lutego 2022 r., sygn. akt VI U 23/19, w ten sposób, że oddalił odwołanie J. W. od decyzji organu rentowego z dnia 13 lipca 2017 r., nr KR W [...], w której Dyrektor ZER – na podstawie art. 15c w zw. z art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2019 r., poz. 288 ze zm., dalej jako: „ustawa zaopatrzeniowa”) oraz na podstawie otrzymanej z IPN informacji nr [...] z dnia 11 kwietnia 2017 r. – ponownie ustalił wysokość należnej J. W. emerytury, stwierdzając, że od dnia 1 października 2017 r. miesięczna wysokość tego świadczenia dla ubezpieczonego - po potrąceniu składki na ubezpieczenie zdrowotne i zaliczki na podatek dochodowy - wynosi 1.716,81 zł, przy przyjęciu, że podstawa wymiaru emerytury to 5.303,81 zł.

W wyroku z dnia 24 lutego 2022 r., sygn. akt VI U 23/19, Sąd Okręgowy w Szczecinie zmienił zaskarżoną odwołaniem ubezpieczonego decyzję z dnia 13 lipca 2017 r. w ten sposób, że ustalił wysokość emerytury policyjnej J. W., poczynając od 1 października 2017 r., z pominięciem art. 15c ust. 1, 2 i 3 ustawy zaopatrzeniowej.

W sprawie ustalono, że J. W. (ur. [...] 1957 r.) w 1977 r. ukończył Technikum Budowy Okrętów w S.. Po ukończeniu szkoły zatrudniony był w Stoczni w S. w charakterze asystenta technicznego. W okresie od 28 października 1977 r. do 12 stycznia 1978 r. ubezpieczony odbył zasadniczą służbę wojskową w szeregach Milicji Obywatelskiej. J. W. z dniem 13 stycznia 1978 r. został przyjęty do służby w Milicji Obywatelskiej jako funkcjonariusz. Służbę przygotowawczą pełnił w jednostkach MO w Batalionach PCP ZOMO, od 1 lutego 1978 r. przyjęty został na stanowisko

kursanta milicjanta - kierowcy. Kolejno we wrześniu 1978 r. ubezpieczony podjął naukę w Wyższej Szkole Oficerskiej MO w S.. Po jej ukończeniu (26.06.1981 r.) od lipca 1981 r. podjął pracę na stanowisku inspektora Wydziału Kryminalnego KWMO w S.. Najpierw pracował w Sekcji Poszukiwań i Ewidencji ww. wydziału, a następnie (z dniem 13 grudnia 1981 r.) został oddelegowany do dyspozycji dowódcy ZOMO w S.. W latach 1982 - 1984 J. W. studiował w WSP w S., gdzie uzyskał tytuł magistra administracji państwowej. Ukończył także Wieczorowy Uniwersytet Marksizmu-Leninizmu przy KW PZPR w S. i od 1983 roku był lektorem szkoleń politycznych w swoim wydziale. Ubezpieczony był członkiem FSZMP i PZPR. Z dniem 1 maja 1989 r. - na prośbę ubezpieczonego - przeniesiono go do Wydziału Polityczno-Wychowawczego WUSW w S., na stanowisko starszego inspektora. Wydział ten zajmował się szkoleniem i doskonaleniem zawodowym, określano go jako: „wydział kulturalno - oświatowy”. Po rozpoczęciu służby w tym wydziale ubezpieczony początkowo - w maju 1989 r. - kończył sprawy kryminalne rozpoczęte w poprzednim wydziale, a później przebywał na dwóch urlopach - zaległym i bieżącym. W pracę tego wydziału wszedł około lipca 1989 r. i pomagał wówczas organizować plener malarski policjantom z Polski. Później pojawiły się informacje, że wydział zostanie rozwiązany i praktycznie nic się w nim nie robiło. Ubezpieczony nie dostawał wtedy żadnych dokumentów, poczty, którymi miałby się zająć. Wydział Polityczno-Wychowawczy WUSW w S. został zlikwidowany i na jego miejsce powstał wydział szkoleniowo - wychowawczy. Od 22 listopada 1989 r. ubezpieczony był inspektorem Wydziału Szkoleniowo - Wychowawczego WUSW w S.. Służąc w tym wydziale ubezpieczony w praktyce przerzucony został do wydziału kryminalnego i nie wykonywał obowiązków, które miał przed majem 1989 r. Po pozytywnej weryfikacji przez Wojewódzką Komisję Kwalifikacyjną w S., ubezpieczony został przyjęty od 1 sierpnia 1990 r. do służby w Policji - na stanowisko młodszego specjalisty Wydziału Operacyjno - Rozpoznawczego Komendy Wojewódzkiej Policji w S.. Z dniem 16 września 1990 r. ubezpieczony objął stanowisko Zastępcy Komendanta Rejonowego Policji w G.. Funkcję tą pełnił do końca stycznia 1998 r. tj. do czasu, kiedy Wojewódzka Komisja Lekarska MSWiA orzekła jego niezdolność do dalszej pracy jako funkcjonariusza Policji. J. W., pełniąc służbę nie brał udziału w zwalczaniu opozycji, związków zawodowych, Kościoła, nie naruszał podstawowych praw i

wolności innych osób. Nie miał problemów zawodowych w związku ze służbą pełnioną przed 1990 r. Ubezpieczony nie był karany dyscyplinarnie, otrzymywał nagrody podczas służby w wydziale kryminalnym.

Decyzją z dnia 10 lutego 1998 r. Dyrektor ZER przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury policyjnej od 31 stycznia 1998 r. Kolejnymi decyzjami emeryturę tę waloryzowano. W dniu 27 października 2009 r. Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Warszawie wystawiło informację o przebiegu służby ubezpieczonego w organach bezpieczeństwa państwa nr [...], w której potwierdzono, że odwołujący od 1 maja 1989 r. do 31 lipca 1990 r. pełnił służbę w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 – 1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2007 r. Nr 63, poz. 425 ze zm.). Decyzją z dnia 22 grudnia 2009 r. Dyrektor ZER uwzględnił powyższy okres służby (1 rok i 3 miesiące) w ustaleniu wysokości świadczenia odwołującego. Emerytura policyjna ubezpieczonego wyniosła od 01.01.2010 r. - 3.503,50 zł.

W dniu 7 sierpnia 2012 r. Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Warszawie wystawiło informację o przebiegu służby ubezpieczonego w organach bezpieczeństwa państwa nr [...], w której zmieniono wcześniejszą informację i wskazano, że odwołujący pełnił służbę w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2007 r. Nr 63, poz. 425 ze zm.) od 1 maja 1989 r. do 21 listopada 1989 r.

Decyzją z dnia 12 września 2012 r. Dyrektor ZER uwzględnił powyższy okres służby (6 miesięcy i 21 dni) w ustaleniu wysokości świadczenia odwołującego. Emerytura policyjna ubezpieczonego wyniosła od 01.10.2012 r. - 3954,37 zł. Emerytura ubezpieczonego po waloryzacji od 1 marca 2017 r. wyniosła 4.243.05 zł. Podstawa wymiaru emerytury po waloryzacji od 1 marca 2017 r. to kwota 5.086.63 zł. Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Archiwum IPN w Warszawie - na podstawie zapisów znajdujących się w

aktach osobowych ubezpieczonego - sporządził w dniu 11 kwietnia 2017 r. informację o przebiegu służby nr [...], w której wskazał, że odwołujący w okresie od 1 maja 1989 r. do 31 lipca 1990 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej. W związku z powyższym decyzją z 13 lipca 2017 r. - zaskarżoną w niniejszym postępowaniu – Dyrektor ZER uwzględnił informację IPN przy ponownym ustalaniu wysokości emerytury policyjnej odwołującego, należnej mu od dnia 1 października 2017 r. Miesięczna wysokość tego świadczenia wyniosła 1.716,81 zł netto, przy przyjęciu, że podstawa wymiaru emerytury to 5.303,81 zł. Do ustalenia wysokości emerytury przyjęto wysługę emerytalną z tytułu służby w wojsku od 28.10.1977 r. do 12.01.1978 r., służby w Policji (MO) od 13.01.1978 r. do 30.04.1989 r. i od 01.08.1990 r. do 31.01.1998 r., a ponadto okres zatrudnienia przed służbą 01.09.1977 - 27.10.1977 r. Okres służby w Policji (MO) od 1 maja 1989 r. do 31 lipca 1990 r. uznano za okres określony w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej liczony po 0,0%. Emerytura wyniosła 63,05% podstawy wymiaru. W trakcie postępowania toczącego się z odwołania ubezpieczonego od ww. decyzji, w wyniku ponownej analizy akt osobowych J. W., stanowiących podstawę wystawienia Informacji o przebiegu służby nr [...] z dnia 11 kwietnia 2017 r. Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Archiwum IPN w Warszawie anulował ww. informację o przebiegu służby obejmującą okres: od 01.05.1989 r. do 31.07.1990 r. 18 czerwca 2018 r. Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Archiwum IPN w Warszawie - na podstawie zapisów znajdujących się w aktach osobowych ubezpieczonego sporządził kolejną informację o przebiegu służby nr [...], w której wskazał, że ubezpieczony w okresie od 1 maja 1989 r. do 21 listopada 1989 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej. W związku z powyższą informacją, decyzją z 20 lipca 2018 r. Dyrektor ZER ponownie ustalił wysokości emerytury policyjnej odwołującego, należnej mu od dnia 1 sierpnia 2018 r. Emerytura po dokonaniu korekty okresu służby J. W. na rzecz totalitarnego państwa wyniosła - 2.130,68 zł netto. Miesięczna wysokość świadczenia po potrąceniu składki na ubezpieczenie zdrowotne i zaliczki na podatek dochodowy wyniosła 2.130,68 zł netto.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że informacja o przebiegu służby odwołującego się wystawiona przez IPN została skorygowana i nie obejmowała służby ubezpieczonego w okresie od 22.11.1989 r. do 31.07.1990 r. (kiedy to formalnie był funkcjonariuszem Wydziału Szkoleniowo-Wychowawczego WUSW w S.). Nie budzi żadnych wątpliwości, że za służbę na rzecz państwa totalitarnego uznano wyłącznie okres, gdy J. W. funkcjonował w pionie Zarządu Polityczno-Wychowawczego. Sąd drugiej instancji stwierdził, że Sąd pierwszej instancji ustalił prawidłowo formalny przebieg służby ubezpieczonego, niezasadnie jednak zinterpretował jego czynności zawodowe jako nienaruszające praw innych obywateli czy nie służące zwalczaniu opozycji, związków religijnych czy innych podmiotów przeciwstawiających się władzy komunistycznej.

W ocenie Sądu drugiej instancji ubezpieczony w pełni świadomie i dobrowolnie podjął służbę na rzecz państwa totalitarnego w instytucji objętej art. 13b ust. 1 pkt. 5 lit. b tiret 7 ustawy zaopatrzeniowej. Ubezpieczony zgłosił się do pracy w Wydziale Polityczno-Wychowawczym w pełni świadomy charakteru tej służby w celu poprawy jej warunków (w podaniu zaznaczył, że ten rodzaj służby bardziej odpowiada jego kwalifikacjom i zainteresowaniom). Wbrew temu co ubezpieczony zeznał przed Sądem pierwszej instancji, uczestniczył on w pracach tego Wydziału w sposób zaangażowany. Ubezpieczony był osobą wykształconą i z pewnością zdawał sobie sprawę z charakteru służby, a w szczególności z tego, że od kształtowania polityczno-ideologicznego funkcjonariuszy oraz ich postaw zależy dalsze utrzymywanie reżimu totalitarnego. Ubezpieczony w pełni świadomie podjął się zadań należących do zaufanego pionu MSW, który miał nadzorować i kształtować sposób myślenia funkcjonariuszy powołanych między innymi do utrzymywania ówczesnego ustroju, zwalczania opozycji, kleru i zapobiegania wszelkim przejawom wolnościowym. Miał zapobiegać wystąpieniu wolności poglądów, zachowań, wyznania i realizować to przez nauczanie służące interesowi partii i utrzymaniu sowieckiej dominacji. Ubezpieczony podejmując w pełni świadomą decyzję o podjęciu pracy w Wydziale Polityczno-Wychowawczym wyraził wolę realizowania wszystkich zadań przydzielonych tej jednostce (a nie tylko kulturalno-oświatowych jak sam wskazywał) polegających na kształtowaniu postaw funkcjonariuszy w celu zapobieganie przez nich wszelkim przejawom wolnościowym jak wolność poglądów

politycznych, wyznania, zrzeszania się itp. W tym kontekście nie można podzielić ustaleń Sądu Okręgowego, że obowiązki ubezpieczonego sprowadzały się wyłącznie do zorganizowania pleneru malarskiego, gdyż przeczą temu dokumenty zgromadzone w sprawie (np. przedmiotowa analiza wyborów). Według Sądu drugiej instancji ubezpieczony miał za zadanie kształtować sposób myślenia i postaw funkcjonariuszy wobec wszelkich działań wolnościowych a zatem systemowo umacniać ówczesny reżim.

Według Sądu Apelacyjnego treść przepisów art. 15c i 22a w zw. z art. 13b ustawy zaopatrzeniowej jest jasna, a ich wykładnia leksykalna wskazuje wprost, że służbą na rzecz totalitarnego państwa była, zgodnie z definicją legalną sformułowaną w art. 13b ust. 1 każda służba pełniona w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. w jednej z wymienionych w tym przepisie instytucji lub formacji. Sąd Apelacyjny mając jednak na uwadze poglądy wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2020 r., II UZP 1/20 (OSNP 2021 nr 3, poz. 28), zgodnie z którą kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” określone w art. 13b ust. 1 powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka” dokonał jednak ustaleń, które przeczą ustaleniom Sądu pierwszej instancji, który nie uwzględnił roli ubezpieczonego w kontekście charakteru przydzielonych mu zadań, zakresu obowiązków w Wydziale, w którym pełnił służbę, jego motywacji do podjęcia służby a poprzestał jedynie na zeznaniach, które, jak wykazał Sąd odwoławczy, miały się z prawdą.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego odwołujący się zaskarżył skargą kasacyjną – skargę oparto na obydwu podstawach kasacyjnych określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucono naruszenie następujących przepisów prawa materialnego:

a) art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej w zw. z art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. b tiret 7 tej ustawy przez błędną wykładnię sprowadzającą się do przyjęcia przez Sąd II instancji, iż o „służbie na rzecz totalitarnego państwa” świadczy sama obecność odwołującego się w formacji i jednostce opisanej w katalogu z art. 13b ust. 1 stawy

zaopatrzeniowej, bowiem ustawa zaopatrzeniowa, w ocenie Sądu Apelacyjnego, zawiera definicję legalną, z której wynika jednoznacznie, że okolicznościami przesądzającymi o kwalifikacji służby danej osoby, jako „służby na rzecz totalitarnego państwa” są wyłącznie ramy czasowe i miejsce pełnienia służby”;

b) art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że odwołujący się miałby „służyć na rzecz totalitarnego państwa” w przypadku, gdy w każdym demokratycznym państwie jest prowadzona działalność analogiczna do tej prowadzonej przez odwołującego się oraz sam odwołujący się nie naruszył praw i wolności innych ludzi, tymczasem sama w sobie praca w organach bezpieczeństwa państwa PRL bez indywidualnej oceny była przedmiotem obniżenia uposażenia emerytalnego na podstawie ustawy z 2009 r., co implikuję naruszenie zasady „*ne bis in idem*”, która nie ogranicza się do postępowania karnego, bowiem stanowi fundament demokratycznego państwa prawa i prawa o zabezpieczenia społecznego;

c) art. 15c ust. 1-3 ustawy zaopatrzeniowej w zw. z art. 8a ust. 1 tej ustawy w zw. z art. 15c ust. 5 ustawy zaopatrzeniowej przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do zastosowania względem odwołującego się elementów odpowiedzialności represyjnej, przekraczającej ramy dopuszczalnej ingerencji w nabyte prawa majątkowe emerytalne i rentowe Odwołującego się, bez zagwarantowania realnego prawa do obrony odwołującemu się;

d) art. 177 w zw. z art. 178 ust. 1 w zw. z art. 193 w zw. z art. 8 ust. 1 i 2 Konstytucji RP przez niewłaściwe zastosowanie oraz art. 188 pkt 1 Konstytucji RP przez błędną wykładnię sprowadzające się do braku bezpośredniego zastosowania norm konstytucyjnych w przypadku oczywistej niezgodności z Konstytucją RP przepisów ustawy zaopatrzeniowej, będących podstawą decyzji o obniżeniu emerytury policyjnej (w szczególności: art. 15c ust. 1-3 ustawy zaopatrzeniowej, art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej);

e) art. 2 Konstytucji RP przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na naruszeniu zasad demokratycznego państwa prawa, a mianowicie: - ochrony praw nabytych, - sprawiedliwości społecznej, - zaufania obywatela do państwa i tworzonych przez nie prawa, - zasady nieretroakcji prawa;

f) art. 67 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP przez niewłaściwe zastosowanie prowadzące się do pozbawienia świadczenia emerytalnego odwołującego się za służbę do dnia 31 lipca 1990 r. przez wprowadzenie przelicznika 0% podstawy wymiaru oraz obniżenie świadczenia emerytalnego odwołującego się za służbę po dniu 31 lipca 1990 r. do poziomu przeciętnej emerytury wypłaconej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ogłoszonej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń;

g) art. 30 oraz 64 ust. 1 i 2 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji RP przez niewłaściwe zastosowanie prowadzące się do pozbawienia nabytych praw emerytalnych odwołującego się, pomimo iż prawa te zostały zagwarantowane przez państwo polskie w pełnej wysokości w porównaniu z innymi funkcjonariuszami służb mundurowych wobec, których nie znajduje zastosowania art. 15c ust. 1-3 ustawy zaopatrzeniowej;

h) art. 3 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przez niewłaściwe zastosowanie prowadzące się do stosowania represji wobec odwołującego się z uwagi na jego przynależność do indywidualnie oznaczonej grupy byłych funkcjonariuszy formacji lub jednostek opisanych w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej przez pozbawienie świadczenia emerytalnego za okres przed dniem 31 lipca 1990 r. oraz drastyczne obniżenie uzyskanego świadczenia emerytalnego wysłużonego po 31 lipca 1990 r. na zasadach równych z innymi funkcjonariuszami służb mundurowych;

i) art. 7 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przez niewłaściwe zastosowanie prowadzące się do dyskryminacji odwołującego w prawie do uzyskania świadczenia emerytalnego za służbę po dniu 31 lipca 1990 r. w stosunku do innych funkcjonariuszy służb mundurowych, którzy po raz pierwszy rozpoczęli służbę po dniu 12 września 1989 r.;

j) art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przez niewłaściwe zastosowanie prowadzące się do naruszenia zasady równości wobec prawa oraz zasady ochrony praw nabytych odwołującego się;

k) art. 4 ust. 3 i art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej przez niewłaściwe zastosowanie prowadzące się do naruszenia praw i wolności odwołującego się gwarantowanych prawem UE, w szczególności w Karcie Praw Podstawowych UE, a

w konsekwencji naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 1, art. 6, art. 7, art. 21 ust. 1, art. 34 ust. 1 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej przez naruszenie nabytych praw emerytalnych i rentowych o charakterze majątkowym;

l) art. 13a ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do: - uznania, że dokument „informacja o przebiegu służby” może zawierać jedynie dane opisane w art. 13a ust. 4 pkt 1-3 ustawy zaopatrzeniowej, a nie okoliczności rzeczywiste dotyczące przebiegu służby odwołującego się, - błędnego uznania, iż po wydaniu decyzji emerytalnej możliwe było korygowanie w dniu 18 czerwca 2018 r. „informacji o przebiegu służby” w przypadku, gdy to pierwotna informacja stała u podstaw obniżenia emerytury i została zaskarżona, co niejako winno petryfikować spór między stronami.

W ramach podstawy procesowej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucono naruszenie:

- art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 244 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie, sprowadzające się do błędnej oceny, niezgodnie z zasadami logiki, za prawidłowe dokumentów przedstawionych przez IPN dotyczących działania Wydziału Polityczno-Wychowawczego WUSW w S. oraz skorygowanej informacji o przebiegu służby z dnia 18 czerwca 2018 roku o numerze: [...], w przypadku gdy zasady logiki wskazują, iż opisane dokumenty nie zawierają informacji indywidualnych dotyczących służby odwołującego się a wyłącznie informacje o charakterze formalnym dotyczącym zasad funkcjonowania jednostki oraz jej zadań, a w konsekwencji powinny zostać pominięte;

- art. 232 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do działania Sądu z urzędu, celem uzupełniania inicjatywy dowodowej organu rentowego z pogwałceniem zasad kontradyktoryjnego procesu cywilnego przez samodzielne występowanie przez Sąd II instancji o dodatkową dokumentację do IPN niekorzystną dla odwołującego się w zastępstwie organu rentowego, co podważa podstawy kontradyktoryjnego procesu cywilnego oraz wynikającej z niej roli Sądu;

- art. 233 § 1 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do uznania braku wiarygodności zeznań odwołującego się w przypadku, gdy odwołujący

się na rozprawie, wyjaśnił, iż wykonywał czynności niezwiązane z naruszaniem praw i wolności człowieka; - w konsekwencji naruszeń wskazanych przepisów doszło do błędu w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku, że odwołujący się służył na rzecz totalitarnego państwa w okresie od 1 maja 1989 r. do 21 listopada 1989 r.;

- art. 386 § 4 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do nierozpoznania istoty sprawy przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie z uwagi na: a) zastosowaną leksykalną wykładnię pojęcia z art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej oraz błędne przyjęcie istnienia definicji legalnej „służby na rzecz totalitarnego państwa” mającej być zawartej w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, b) braku pominięcia oczywiście niezgodnych z Konstytucją RP przepisów art. 15c ust. 1-3 ustawy zaopatrzeniowej w zw. z art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej; c) niezastosowanie w indywidualnej sprawie odwołującego się właściwego prawa materialnego w postaci przepisów Konstytucji RP oraz wiążącego Polskę prawa międzynarodowego, d) ograniczenie postępowania dowodowego do nawiązania stosunku służbowego i zbadania dokumentów dotyczących struktury Pionu Polityczno-Wychowawczego WUSW w S., bez przeanalizowania indywidualnych czynów i okoliczności dotyczących służby odwołującego się w perspektywie ewentualnego naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka;

- art. 379 pkt 5 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i pozbawienie odwołującego się możliwości obrony swoich praw przez: - z urzędu zanegowanie stanowiska odwołującego się na etapie postępowania apelacyjnego przez pozyskanie dodatkowych, dotąd niejawnych dla strony dokumentów z archiwum IPN, - uznanie braku możliwości zanegowania informacji o przebiegu służby, która jako kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” wskazuje wyłącznie brzmienie przepisu art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, - zadecydowanie o „służbie na rzecz totalitarnego państwa” w niejawnym dla odwołującego się postępowaniu przed Instytutem Pamięci Narodowej oraz realny brak możliwości zanegowania opisanego dokumentu z uwagi zarówno na tryb postępowania oraz przyjętą przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie leksykalną wykładnię pojęcia z art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej.

Skarżący wniósł o: - uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i zmianę w całości przez orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji organu rentowego w całości oraz zasądzenie na rzecz odwołującego się od organu rentowego zwrotu kosztów procesu za postępowanie przed Sądem I i II instancji; ewentualnie gdyby Sąd Najwyższy uznał, iż nie zachodzą przesłanki określone w art. 398¹⁶ k.p.c. o: - uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w całości Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania; - zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych od organu rentowego na rzecz odwołującego się.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie od ubezpieczonego na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest częściowo uzasadniona.

Odnosząc się do zarzutów dotyczących kwalifikacji części okresu służby odwołującego się jako służby na rzecz totalitarnego państwa, przypomnieć należy, że w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, że kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka (uchwała składu siedmiu sędziów z 16 września 2020 r., III UZP 1/20, OSNP 2021 nr 3, poz. 28). W wyroku z 18 kwietnia 2023 r., I USKP 40/22 (OSNP 2023 nr 11, poz. 126), Sąd Najwyższy wyjaśnił dodatkowo, że nie można zaaprobować stanowiska, że w każdym przypadku kryterium pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa określone w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej spełnione jest już tylko w przypadku formalnej przynależności do wymienionych w nim służb. Jednakże, określenie formacji/instytucji (z uwzględnieniem jednostek wymienionych w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej) ma istotne znaczenie z

uwagi na to, że zakres i przedmiot ich działalności może *prima facie* potwierdzać, iż były one bezpośrednio ukierunkowane na realizowanie charakterystycznych dla ustroju totalitarnego zadań i funkcji i takie zadania wykonywali wszyscy - bez wyjątku - funkcjonariusze służący w danej jednostce organizacyjnej, stanowiący jej strukturę, bez której niemożliwe byłoby wykonywanie przypisanych tej jednostce zadań. Wreszcie, w wyroku z 9 stycznia 2024 r., III USKP 102/23 (LEX nr 3652059) wyrażono pogląd, że nawet brak po stronie ubezpieczonego indywidualnych działań bezpośrednio zmierzających do naruszania podstawowych praw i wolności człowieka, samoistnie nie wyklucza kwalifikacji jego służby jako służby na rzecz państwa totalitarnego.

Skoro art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej łączy służbę na rzecz totalitarnego państwa z samym podjęciem służby w instytucjach i formacjach w tym przepisie wymienionych, to istnieje domniemanie faktyczne (wynikające z informacji o przebiegu służby potwierdzającej służbę w tych jednostkach), że służba w nich była służbą na rzecz totalitarnego państwa. Domniemanie to może być obalone w procesie cywilnym. Nie jest jednak tak, że to na organie rentowym ciąży obowiązek udowodnienia (art. 6 k.c. w związku z art. 232 zdanie pierwsze k.p.c.), że dany funkcjonariusz uczestniczył w łamaniu praw człowieka i obywatela. W sytuacji, gdy potwierdzona zostaje służba w instytucjach i formacjach wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, to ciężar dowodu przechodzi na ubezpieczonego. Tak też przyjął Sąd Najwyższy w uchwale III UZP 1/20, w której stwierdzono, że w razie stosownego zarzutu przeciwko podstawie tej informacji, sąd będzie zobowiązany do rekonstrukcji przebiegu służby w konkretnym przypadku (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z 30 listopada 2023 r., III USKP 65/23, OSNP 2024 nr 6, poz. 67).

Odnosząc powyższe zapatrywania do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy oraz stanowiska Sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy stwierdził, że nie jest przekonujący w pełni kasacyjny zarzut naruszenia art. 13b ustawy zaopatrzeniowej przez zaakcentowanie jedynie, że w każdym demokratycznym państwie jest prowadzona działalność analogiczna do tej prowadzonej przez odwołującego się oraz sam odwołujący się nie naruszył praw i wolności innych ludzi, chociaż istotnie charakter pracy ubezpieczonego nie implikował działań skorelowanych z charakterem państwa totalitarnego.

Relevantne znaczenie może mieć natomiast ustalenie zaskarżonego wyroku, iż odwołujący pełnił służbę w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2007 r. Nr 63, poz. 425 ze zm.) jedynie w okresie od 1 maja 1989 r. do 21 listopada 1989 r.

Na skutek uwzględnienia tego krótkiego okresu służby (6 miesięcy i 21 dni) Dyrektor ZER obniżył wnioskodawcy świadczenie odwołującego się do kwoty 2.130,68 zł od podstawy wymiaru 5.303,81 zł.

W tym kontekście, przechodząc do oceny zasadności zarzutów skargi kasacyjnej odwołującego się dotyczących wysokości świadczeń emerytalnych Sąd Najwyższy wypracował już linię orzecniczą, zgodnie z którą art. 15c ust. 3 oraz art. 22a ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej są sprzeczne z licznymi postanowieniami Konstytucji RP; sądy powszechne są w konsekwencji zobowiązane do niezastosowania tych przepisów, zaś oparcie się na nich przez Sąd drugiej instancji prowadzi do uwzględnienia skargi kasacyjnej odwołującego się funkcjonariusza policji (zamiast wielu zob. wyrok Sądu Najwyższego z 4 czerwca 2024 r., III USKP 72/23, LEX nr 3722751, i powołane tam orzecznictwo oraz argumentację). Wspomniana linia orzecnicza została zapoczątkowana wyrokiem z 16 marca 2022 r., II USKP 120/22 (OSNP 2023 nr 9, poz. 104), w którym wyjaśniono, że prawodawca wprowadził do ustawy zaopatrzeniowej dwa mechanizmy korygujące wysokość emerytur funkcjonariuszy pełniących służbę na rzecz totalitarnego państwa. Pierwszy z nich „zeruje” kwalifikowane lata służby, drugi zaś obniża wysokość świadczenia do przeciętnej emerytury przysługującej w powszechnym systemie ubezpieczenia.

W odniesieniu do pierwszego z wymienionych mechanizmów Sąd Najwyższy przyjął, że „wyzerowanie lat służby” (art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zaopatrzeniowej) jest środkiem proporcjonalnym w stosunku do funkcjonariuszy, których lata służby przypadły przed zmianami zapoczątkowanymi w 1989 r. Rozwiązanie to nie pozostaje w sprzeczności z przepisami Konstytucji RP. „Wyzerowania” lat służby na rzecz totalitarnego państwa sprawia, że każdy jej rok traktowany jest jako nieistniejący, co w konsekwencji powoduje, że im dłuższa była taka służba w trakcie

kariery zawodowej odwołującego się funkcjonariusza, tym bardziej wysokość świadczenia - należnego mu po nowelizacji ustawy zaopatrzeniowej - zbliża się do wysokości najniższej emerytury gwarantowanej przez art. 18 ust. 2 ustawy zaopatrzeniowej. „Wyzerowanie lat służby” godzi w funkcjonariuszy, których lata służby przypadają przed zmianami zapoczątkowanymi w 1989 r. Dotkliwość tego rozwiązania jest proporcjonalna i w niewielkim stopniu dotyka osób, które tylko kilka lat służyły w PRL. W rezultacie, rozwiązanie to nadaje się do osiągnięcia celu zakładanego przez ustawodawcę: skutecznie obniża emerytury „osób służących na rzecz totalitarnego państwa”. Sąd Najwyższy uwzględnił również, że analogiczne do art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zaopatrzeniowej rozwiązanie (obniżające przelicznik służby z 2,6 do 0,7 podstawy wymiaru) zostało już wcześniej wprowadzone do ustawy zaopatrzeniowej (art. 15b) a Trybunał Konstytucyjny uznał je za zgodne z Konstytucją RP (zob. wyrok z 24 lutego 2010 r., K 6/09, OTK-A 2010 nr 2, poz. 15 oraz z 11 stycznia 2012 r., K 36/09, OTK-A 2012 nr 1, poz. 3). Dlatego według Sądu Najwyższego krytyczna ocena art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zaopatrzeniowej nie prowadzi do uznania jego niezgodności z Konstytucją RP, gdyż nie ma możliwości jednoznacznego zakwalifikowania tego przepisu jako pozostającego w opozycji do wzorców wynikających z Konstytucji RP, zwłaszcza jej art. 2.

Natomiast w odniesieniu do drugiego z wymienionych mechanizmów Sąd Najwyższy uznał, że art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej obniża wysokość świadczeń tych funkcjonariuszy, którzy od 1990 r. służyli wolnej Polsce. W tej sytuacji zastosowanie w stosunku do takich funkcjonariuszy art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej i obniżenie świadczenia należnego funkcjonariuszowi do pułapu przeciętnej emerytury, gdy wysokość „ponad” ten wskaźnik została wypracowana po 1990 r.: a) w sposób oczywisty narusza art. 32 ust. 1, ust. 2 Konstytucji RP; b) godzi w art. 64 ust. 1, 2 i 3 Konstytucji RP; c) narusza prawo do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego z art. 67 ust. 1 Konstytucji RP; d) narusza art. 2 Konstytucji RP. Przemawia to za odmową zastosowania art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z 17 maja 2023 r., I USKP 63/22, OSNP 2024 nr 1, poz. 9 oraz z 24 maja 2023 r., II USKP 40/23, LEX nr 3568174). Akceptując odmowę zastosowania art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej jako wyrażającego normę sprzeczną z Konstytucją RP, w

szczegółności przyjmującą sankcję o charakterze nieproporcjonalnym, należy również zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 12 ust. 1 tej ustawy, emerytura policyjna przysługuje funkcjonariuszowi zwolnionemu ze służby, który w dniu zwolnienia posiada 15 lat służby w Policji, wliczając w to okresy równorzędne, wymienione w art. 13 tej ustawy. Oznacza to, że podstawowego przywileju emerytalnego polegającego na możliwości przejścia na emeryturę po 15 latach służby ze świadczeniem wynoszącym co najmniej 40% podstawy jego wymiaru skarżący nie nabył z tytułu służby na rzecz totalitarnego państwa, lecz z tytułu służby pełnionej w demokratycznym państwie prawa. Niewątpliwie za przywilej należy uznać regulację polegającą na tym, że emerytura funkcjonariusza wzrasta o 2,6% podstawy wymiaru za każdy dalszy rok służby (art. 15 ust. 1 pkt 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy). Celem nowelizacji z 2016 r. było zniesienie tego przywileju i przyjęcie za okresy służby na rzecz totalitarnego państwa 0% podstawy wymiaru, co jest zgodne z celem ustawy wyrażającym się w pozbawieniu przywilejów nabytych z tytułu służby na rzecz totalitarnego państwa. Tym samym mechanizm określony w art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej w istocie niweczy uprawnienie funkcjonariusza do obliczenia wysokości emerytury według wskaźnika podstawy wymiaru 1,3% lub 2,6% za okresy niebędące służbą na rzecz totalitarnego państwa.

W przedstawionym aspekcie należy przypomnieć, że wnioskodawca przez 8 lat pełnił służbę w Policji już po transformacji ustrojowej.

Oznacza to, że zaskarżony wyrok naruszył art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej przez jego zastosowanie mimo oczywistej sprzeczności tego przepisu z powołanymi w skardze kasacyjnej przepisami Konstytucji RP. Sąd Apelacyjny nie dostrzegł, w jaki sposób działa art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej w odniesieniu do funkcjonariuszy takich jak odwołujący się w niniejszej sprawie oraz nie uwzględnił, że zastosowanie tego przepisu nie ma żadnego oparcia w celach ustawy, przy jednoczesnym oparciu uzasadnienia zaskarżonego wyroku na argumentacji aksjologicznej (zasadność pozbawienia funkcjonariuszy służb PRL przywilejów emerytalnych nabytych z tytułu niemoralnej służby).

Uznając za uzasadniony zarzut naruszenia wskazanych przez skarżącego przepisów konstytucyjnych oraz Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, należy wskazać, że do kwestii tej Sąd Najwyższy odniósł

się już w wyroku II USKP 120/22, a przedstawione w nim stanowisko Sąd Najwyższy w obecnym składzie aprobuje. W przywołanym wyroku Sąd Najwyższy przyjął, że o ile można się zastanawiać, czy wzorzec "sprawiedliwości społecznej" (art. 2 Konstytucji RP) jest realizowany w przypadku pomysłu "zerowania" podstawy wymiaru (art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zaopatrzeniowej), co ma służyć zrównaniu wysokości emerytur funkcjonariuszy i osób represjonowanych przez totalitarne państwo, to z pewnością ze "sprawiedliwością" nie ma nic wspólnego obniżanie świadczenia do pułapu przeciętnej emerytur, gdy wysokość "ponad" ten wskaźnik została wypracowana po 1990 r. (art. 15c ust. 3 tej ustawy). W tym zakresie rozwiązanie określone w art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej w sposób oczywisty narusza art. 32 ust. 1, ust. 2 Konstytucji RP, bowiem nierówno traktuje i dyskryminuje odwołującego się względem funkcjonariuszy, którzy podjęli służbę po 1990 r. i którzy legitymują się takim samym okresem służby, czyli mają taką samą podstawę wymiaru świadczenia. Także w postanowieniu z 2 sierpnia 2023 r. (III USK 45/23, LEX nr 3590560) Sąd Najwyższy odniósł się do norm konstytucyjnych wskazując, że jeśli potraktować prawo do określonej wysokości emerytury w kategorii "prawa do własności", co wydaje się uzasadnione, to efekt art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej godzi w art. 64 ust. 1, 2 i 3 Konstytucji RP. A to oznacza, że wskazane naruszenia prowadzą do wniosku, że art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej narusza także prawo do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego z art. 67 ust. 1 Konstytucji RP. Zauważyć jednak należy, że poszczególne jednostki redakcyjne art. 15c ustawy zaopatrzeniowej nie mogą być oceniane jednakowo. Sąd Najwyższy w wyroku z II USKP 120/22 zwrócił uwagę, że rygoryzm wprowadzonych rozwiązań normatywnych, a także ich nieefektywność funkcjonalna, nie stanowią wystarczających racji przemawiających za uznaniem oczywistej niezgodności art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zaopatrzeniowej z Konstytucją RP. Antagonizm występujący między obywatelami, którzy domagają się rozliczeń z przeszłością, a tymi, którzy nie widzą takiej potrzeby utrudnia postrzeganie art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zabezpieczeniowej jako niemieszczącego się w formule "demokratycznego państwa prawa". Wskazany dwugłos nie sprzyja, a wręcz zaciemnia możliwość jednoznacznego zakwalifikowania art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zaopatrzeniowej jako pozostającego w opozycji do wzorca wskazanego w

art. 2 Konstytucji RP. Identycznie rzecz się ma, jeśli chodzi o zgodność z pozostałymi przepisami Konstytucji (wyrok Sądu Najwyższego z 30 listopada 2023 r., III USKP 79/23, LEX nr 3689950).

Odnosząc się z kolei do zarzutów dotyczących naruszenia prawa Unii Europejskiej, Sąd Najwyższy uznał je za oczywiście bezpodstawne, ponieważ sprawa o wysokość emerytury lub renty z systemu zaopatrzeniowego nie jest objęta jako taka i co do zasady zakresem normowania prawa unijnego. W sprawie takiej nie stosuje się również przepisów prawa polskiego, które wykonywałyby prawo unijne, zatem nie ma podstaw do stosowania Karty Praw Podstawowych.

Odnosząc się do zarzutów procesowych, Sąd Najwyższy uznając je za niezasadne stwierdza, że zarzut dotyczący art. 233 § 1 k.p.c. nie mógł zostać w ogóle uwzględniony, ponieważ w postępowaniu kasacyjnym nie weryfikuje się sposobu oceny dowodów przeprowadzonej przez Sąd drugiej instancji z uwagi na związanie Sądu Najwyższego jako sądu kasacyjnego ustaleniami faktycznymi i oceną dowodów dokonaną przez sądy obu instancji. Nie można także mówić o naruszeniu art. 232 k.p.c. w związku z art. 6 k.c., ponieważ rolą Sądu drugiej instancji przy rozpoznaniu apelacji jest merytoryczne rozpoznanie sprawy, które zakłada również uwzględnienie faktów znanych sądowi z urzędu co do organizacji i zadań poszczególnych jednostek służb bezpieczeństwa, jak również rozpoznanie sprawy po uwzględnieniu całości materiału dowodowego, na który składają się akta osobowe odwołującego się.

Nieuzasadniony jest również zarzut naruszenia art. 386 § 4 k.p.c., który *de facto* kontestuje dokonaną przez Sąd Apelacyjny ocenę prawa materialnego. Do naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. może dojść wyłącznie w przypadku podjęcia decyzji procesowej nie przewidzianej w tym przepisie, mimo że z uzasadnienia wyroku wynika, że to właśnie ten przepis stanowił podstawę prawną decyzji procesowej sądu.

Nie jest też przekonujący zarzut naruszenia art. 379 pkt 5 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i pozbawienie odwołującego się możliwości obrony swoich praw przez: - z urzędu zanegowanie stanowiska odwołującego się na etapie postępowania apelacyjnego przez pozyskanie dodatkowych, dotąd niejawnych dla strony dokumentów z archiwum IPN, - uznanie braku możliwości zanegowania informacji o przebiegu służby, która jako kryterium „służby na rzecz totalitarnego

państwa” wskazuje wyłącznie brzmienie przepisu art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, - zadecydowanie o „służbie na rzecz totalitarnego państwa” w niejawnym dla odwołującego się postępowaniu przed Instytutem Pamięci Narodowej oraz realny brak możliwości zanegowania opisanego dokumentu z uwagi zarówno na tryb postępowania oraz przyjętą przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie leksykalną wykładnię pojęcia z art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej.

Zgodnie z zasadą apelacji pełnej postępowanie przed sądem drugiej instancji ma charakter merytoryczny i jest kontynuacją postępowania pierwszoinstancyjnego (art. 382 k.p.c.). W postępowaniu apelacyjnym sąd dokonuje własnych ustaleń faktycznych, prowadząc lub ponawiając dowody albo poprzestając na materiale zebranym w pierwszej instancji (art. 381 i 382 k.p.c.), ustala podstawę prawną orzeczenia niezależnie od zarzutów podniesionych w apelacji, będąc ewentualnie związany oceną prawną lub uchwałą Sądu Najwyższego (art. 386 § 6, art. 398²⁰ i art. 390 § 2 k.p.c.), stosuje przepisy regulujące postępowanie apelacyjne oraz, gdy brak takich przepisów, przepisy dotyczące postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 367 i nast. oraz art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c.), kontroluje prawidłowość postępowania przed sądem pierwszej instancji, pozostając związany zarzutami przedstawionymi w apelacji, jeżeli są dopuszczalne (np. art. 162 k.p.c.), ale biorąc z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (art. 378 § 1 *in fine* k.p.c.), orzeka co do istoty sprawy stosownie do wyników postępowania, nie wykraczając poza wniosek zawarty w apelacji i nie naruszając zakazu *reformationis in peius* (art. 378 § 1, art. 384 i 386 k.p.c.), i w końcu rozstrzyga o kosztach postępowania (art. 108 § 2 k.p.c.) (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55).

W konsekwencji należy uznać za nieuzasadniony zarzut nieważności postępowania, który podniósł skarżący stwierdzając, że w wyniku uchybienia przepisom prawa procesowego został pozbawiony możliwości obrony swych praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. Nieważność postępowania określona w powołanym wyżej przepisie ma miejsce wtedy, gdy strona postępowania, wbrew swej woli, została faktycznie pozbawiona możliwości działania w postępowaniu lub jego istotnej części. Nieważność postępowania z tego powodu zachodzi wówczas, gdy ze względu na uchybienia formalne (na przykład niezawiadomienie strony o rozprawie

poprzedzającej wydanie wyroku) strona została pozbawiona przez sąd lub przeciwnika procesowego możliwości brania udziału w sprawie oraz zgłoszenia twierdzeń faktycznych i wniosków dowodowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 lipca 2014 r., I PK 316/13, LEX nr 1511811). Nie można stwierdzić nieważności postępowania w rozumieniu tego przepisu, gdy strona podjęła czynności w procesie, nawet doznając utrudnień w popieraniu dochodzonych roszczeń lub w obronie przed żądaniami strony przeciwnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z 7 lipca 2016 r., I PK 39/16, LEX nr 2071897). Z tego względu pod podstawę nieważności postępowania z art. 379 pkt 5 k.p.c. nie podpada każde naruszenie przepisów prawa procesowego, nawet jeśli mogło mieć wpływ na wynik rozstrzygnięcia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 20 maja 2016 r., II CZ 29/16, LEX nr 2056922 i powołane tam orzeczenia). Przy ocenie, czy doszło do pozbawienia strony możliwości działania skutkującej nieważnością postępowania trzeba rozważyć, czy nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, następnie zbadać, czy uchybienie to wpłynęło na możliwość strony do działania w postępowaniu, wreszcie ocenić, czy pomimo zaistnienia wspomnianych przeszkód strona mogła bronić swych praw w procesie. Dopiero w razie kumulatywnego spełnienia wszystkich tych warunków można uznać, że strona została pozbawiona możliwości działania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2014 r., II UZ 58/14, LEX nr 1622316 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2015 r., V CSK 528/14, LEX nr 1771395 i z 15 października 2015 r., II CSK 690/14, LEX nr 1962512). Innymi słowy pozbawienie strony możliwości obrony swych praw, aby mogło stanowić przyczynę nieważności, musi być całkowite i w sposób bezwzględny wyłączyć możliwość obrony (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z 21 czerwca 1961 r., 3 CR 953/60, NP 1962 nr 1, s. 117, z glosą W. Siedleckiego).

W związku z tym, że jak wskazano powyżej, w sprawie nie doszło do naruszenia zarzucanych przepisów postępowania, co stanowi warunek *sine qua non* stwierdzenia nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c. zarzut ten należało uznać za niezasadny.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

r.g.